

Umetnost se, sodeč po delu mlajših umetnostnih rodov, jadrno bliža bregovom realnosti, vendar igra danes ekspresionistična dediščina še vedno važno in vidno vlogo. Tako vsebuje danes umetnost poleg realističnih klic tudi stare idealistične prvine in pričujoči prvenec nosi povsem iste slogovne znake.

Če premotrimo slogovno podobo narodne pesmi, najdemo v njej oblikovno množico arhaizmov, kar je naposled spričo časa njenega postanka lahko povsem razumljivo. Patina, ki je prerasla njihovo obliko, ustvarja videz primitivnosti in okornosti. S snovnega stališča pa je skoraj dosledno zaznaven krepak realizem, ki je pač lastnina preprostega človeka, tesno povezanega s svojo zemljo. Do iste slogovne stopnje se je povzpela tudi Golobova ilustracija koroške narodne pesmi; podprta s sodobnim stanjem moderne umetnosti ter z lastnim čutom za narodne prvine, je dala v danem primeru prav dober uspeh. Poglejmo si поблиže njegove podobe »letnih časov«. (Poletje.) Po slikarski ploskvi je slikar razvrstil prizore, ki ponazarjajo določeno letno razdobje. V ospredju na desni kosca, na levi žanjice, više v ozadju srnjaka, ptiče in kozolec. Snovno je pojmoval slikarski predmet torej dovolj epično in se je po načinu pripovedovanja, v našem primeru snovnega nizanja poedinih motivov drug poleg drugega, močno približal primitivni razporeditvi snovi na naših srednjeveških freskah. Tudi oblikovno je razvidna večja naslonjenost na naravne vzorce, vendar je glavni videz posameznih upodobljenih predmetov še vedno ekspresionistično pobarvan in zatorej prav tako primitiven. Razumljivo je, da je tudi figuralna skupina zgrajena po istih načelih in da podobno kakor pri gotskih slikarjih XV. stoletja počiva na addiciji posameznih skupinskih prvin, brez težnje, da potisne predmete v kak višji, umetno sestavljeni lik. Tako je dosegel slikar dovolj adekvatno podobo naše narodne pesmi v najbolj prvotnem pomenu besede in s srečno roko pretil besedo v likovno podobo.

S kvalitetnega stališča kaže delo nekatere začetniške napake. Viden je vpliv naših starejših grafikov, šole in nekajkrat je v delu zaznavna neka nedoslednost. Slikar je čutil potrebo po realizmu, vendar ga oblikovno ni znal spraviti v sklad z ostalimi prvinami podobe. (Prim. str. 26, 46, 50.) Zato poizkuša doseči umetnostno podobo z nekako kompilacijo realističnih posameznosti, kar pa je za čisto kvaliteto lista velika škoda. Najjasneje nam stopi pred oči to dejstvo na str. 58. Upodobljeni so Pobči Podjunci, skupina fantov, ki se preko ram objemajo, v koroški narodni noši. Diagonalno je v skupino vkomponirana glava starca s pipo v ustih. Obdelava figur, zlasti pa točna reprodukcija narodne noše, je izvršena tako realistično, da hotena primitivnost deluje kot karikatura. Slikar je to nedoslednost dobro občutil in je postavil v skupino krepkejše oblikovano glavo. Vendar to položaja ni prav nič izboljšalo, list je zato dobil morda le nekoliko več literarne vsebine, kvalitativno pa ga je šteti med slabše v knjigi. Najboljši in najdoslednejši so listi »letnih časov«, ki so slogovno smotrno zgrajeni in kjer je občutje koroške narodne poezije gotovo najbolj neposredno.

S. Mikuž.

Miha Maleš: Slavni Slovenci. Sedem in osemdeset izvirnih lesorezov. Izdala Bibliofilska založba v Ljubljani. Str. 104. Uvod in kazalo napisal M. Benčina.

Nov način razumevanja umetnostnih problemov, kakor ga je načel ekspresionizem, je tudi na polju portretne umetnosti prinesel nova spoznanja. Idealistična osnova, ki je namesto starejše realistične postala izhodišče za umetnostno ustvarjanje, je bila povod, da je tudi portret, ki po svojem bistvu sicer najbolj trdovratno vztraja pri naravnih vzorcih, krenil na nova pota. Miha Maleš, ki je eden najizrazitejših zastopnikov te struje pri nas, je ob pričujoči knjigi v glavnem povsem uveljavil nova umetnostna načela tako, da nam podaja podobe slovenskih mož, gledane skozi prizmo svojega osebnostnega doživljanja. Pečat duhovnosti je tako najprvotnejši element v pojmovanju danih umetnostnih predmetov.

Knjiga je zrastle na podlagi dveh zbirk portretov iz l. 1922. in 1927. ter naposled na podobah, ki so kot dopolnilo nastale po tem času. S kvalitetnega vidika je ta časovna zaporednost postanka posameznih listov prav jasno razvidna in posebno zgodnejše podobe za kasnejšimi močno zaostajajo. Zato knjiga s strogo umetnostnega stališča ni neoporečna, avtor bi moral, če je že hotel zbrati čim popolnejšo galerijo slovenskih mož, slabše liste prejšnjih izdaj izločiti in jih nadomestiti z novimi, dograjenejšimi.

S slogovno analitičnega stališča se podobe slavnih Slovencev povsem skladajo z Maleševim umetnostnim razvojem od prvih časov njegovega srečanja z umetnostjo pa do danes. Aprioristično idealistično gledanje na realni svet, k čemur se pridruži še močan čustveni element, sta glavni izrazili njegove umetnosti. Poglejmo, kakšen je njegov odnos do portretne podobe. Vzemimo za primer podobo slikarja Janeza Wolfa (str. 48). Iz črne ploskve ozadja je ozka linija svetloba izoblikovala karakteristično glavo upodobljenca. Preko posameznih partij obraza je v odmerjenih ploskvah razlita svetloba, večina lica pa je ostala v globoki senci. Če primerjamo to podobo s kakim portretom iz cvetne dobe portretne umetnosti pri nas, to je iz začetka XIX. stoletja, nam postane razlika v pojmovanju istih umetnostnih nalog takoj jasna. Tam točna deskripcija po naravnem vzorcu — posamezni deli obraza, obleke, rok so skrbno prepisani z modela — upodobljenec je na realno možen način postavljen v prostor, telo se plastično boči iz slikarske ploskve, pri nas pa je slikar vsa ta umetnostna vprašanja pojmoval na svoj način. Od človeškega telesa se je omejil le na njegov najznačilnejši del — glavo, opisovanje posameznosti je povsem opustil, prostorno je upodobljenca postavil nejasno, saj je vidna le glava, dvigajoča se iz temnega ozadja, plastični način obdelave telesa pa se je umaknil ploskovitemu. Seveda je ob takem zanemarjanju narave prišla do večje veljave irealna duhovna plat upodobljenca, in to je bil tudi poglobitveni namen umetnikov. Mračna glava upodobljenčeva nazorno pripoveduje o globokem duhovnem življenju velikega slovenskega umetnika, ki mu ni bilo dano, da bi svoj genij razvil do popolnosti, potem ko sta mu nesrečno življenje in nerazumevanje okolice strla peruti. Prav na isti način je pojmovana podoba druge tragične postave iz našega umetniškega življenja, Ivana Groharja, in podobno tudi glava nemirnega iskalca J. Petkovška. Zanimivo je, da spadajo ti portreti med najboljše v knjigi, kar je naposled razumljivo: slikar in njegovi slikarski predmeti so povezani po skupni usodi slovenskih umetnikov.

S. Mikuž.